LITERATURA STRAINA

Corespondenţa şi Memoriile în Literatura franceză

Voltaire

Către prinţul Prusiei

Cirey, 15 Februarie 1739

Monseniore,

Am primit cadourile. Eu v'am dat ca un supus, iar Alteţa V. ca un rege. Scrisoarea Voastră fără dată şi frumoasele versuri:

Vreun spirit rău
De lume-şi bate joc mereu etc.

au risipit toţi norii, ce acopereau seninul cer de la Cirey 1). De la Paris îmi vin numai necazuri iar de la Remusberg 2) numai mângâieri. In numele lui Apolon, maestrul nostru, binevoiţi a-mi spune, Alteţă, cum puteţi cunoaşte aşa de bine stări sociale foarte depărtate de a Voastră? Ce microscop posedă moştenitorul unei mari stăpâniri, ca să poată descifra toate încurcăturile vieţii de toate zilele? De obiceiu principii nu prea cunosc aceste lucruri, dar Alteţa Ta eşti şi om, nu numai prinţ.

Abatele Alari ceru voie odată, regelui nostru să se ducă la ţară pentru câteva zile şi voia să plece numai de cât. Regele întrebă: „Cum, a şi sosit trăsura d-tale cu şase cai în curte?"

El credea că toată lumea avea trăsuri cu şease cai cel puţin. Mă faci să cred în metempsicoză. Monseniore. De sigur că sufletul Vostru a fost odinioară în corpul vreunui om foarte bine, ca Rochefoucauld sau La Bruyère. Ce zugrăvire a bogătaşilor plini de fericire stupidă sau a necazurilor şi certurilor cari turbură căsniciile cele mai senine în aparenţă! Dar mai ales ce bogăţie de idei şi imagini! Cu o pilă mică s'ar aranja minunat acest aur! Alteţa V. creiaţi iar eu numai lustruiesc 3)!, de aceia nici nu îndrăznesc să vă trimet noua mea tragedie, dar îmi iau curajul să Vă ofer o bucată corectată din „Henriada".

Regelui Prusiei

1760, Geneva 21 Aprilie

Sire,

Un călugăr de la Saint-Just zicea lui Carol Quintul: „Măria Ta, nu te-ai săturat de turburarea lumii, mai vrei să turburi şi pe un biet călugăr în chilia sa?" Eu sunt călugărul dar M. T. nu ai renunţat încă la mărirea şi nimicnicia omenească ca acel împărat.... Cu ce cruzime mă învinovăţeşti că eu critic pe Maupertuis, fiindcă vă spun că s'au găsit, după moartea lui, în dulapul său, operele filozofului dela Saint-Souci! Dacă s'ar fi găsit cu adevărat la el, aceasta ar proba că le-a păstrat cu credinţă, că nu le-a arătat nimănui, ca să nu se folosească de ele vre-un librar! Aceasta ar fi desvinăovăţit pe multe persoane acuzate pe nedrept. Sunt eu obligat să ştiu că Maupertuis Vi le trimisese mai înainte? Ce interes am eu să-l defăimez? Ce-mi pasă de persoana lui şi de amintirea lui?

I-am făcut vr-un rău, când V'am spus că a păstrat acest depozit al Vostru, cu credinţă până la moarte? Şi eu mă gândesc la moarte, căci mi se apropie sfârşitul. Iar nu mi-l turburaţi cu învinuiri nedrepte şi cu răutăţi, pe care le îndur greu, tocmai fiindcă vin dela Măria V.

Mi-aţi făcut destul rău: m'aţi stricat pentru totdeauna cu regele Franţei; m'aţi făcut să-mi pierd funcţia şi salariul; m'aţi insultat pe mine şi pe o femeie nevinovată, cu vază, care a fost terfelită prin noroi şi aruncată în închisoare. Apoi, cinstindu-mă cu scrisorile Voastre, îmi stricaţi bucuria mângâierii cu învinuiri amare. Tocmai Măria V., să se poarte aşa cu mine, când de trei ani nu fac alt-ceva decât să încerc (deşi fără folos!) să vă servesc fără nici un gând decât urmărind înbolduI sufletului!

Am început să urăsc omenirea, cu drept cuvânt! Bine că trăiesc departe, în pământul meu singuratec. Voiu binecuvânta ziua, când voiu muri şi nu voi mai suferi mai ales din cauza Voastră. Vă voiu ura o fericire care nu e cu putinţă în situaţia Măriei V., dar pe care numai filozofia V'o poate da, în frământările vieţii, dacă soarta Vă va îngădui să cultivaţi multă vreme acest fond de înţelepciune pe care îl aveţi. Fondul e minunat, dar e turburat de patimile nedeslipite ale unei imaginaţii neînfrânată, de reaua dispoziţie şi de oarecari situaţii spinoase ce Vă amărăşte sufletul; în sfârşit mai e turburat de nenorocita bucurie, ce simţiţi, când voiţi să umiliţi pe ceilalţi oameni, să le spuneţi şi să le scriţi vorbe urâte. Aceastâ plăcere nu e demnă de Măria V., cu atât mai mult, cu cât sunteţi aşa de sus pe lângă ei, prin talent şi poziţie socială.

De sigur că gustaţi aceste adevăruri, totuşi iertaţi-le unui bătrân care mai are puţin de trăit. El Vi le spune, fiind încredinţat de nenorocirile şi slăbiciunile lui proprii mai mari ca ale Voastre, dar mai puţin periculoase din cauza ueînsemnătăţii lui. Să nu-l băruiţi că e lipsit de ele ca să aibă dreptul să se plângă de ale Voastre.

El suferă şi de greşelile Voastre şi de-ale lui şi nu se gândeşte decât la ziua când va putea îndrepta rătăcirile nenorocite ale unei imaginaţiuni înşelătoare, înaintea morţii sale, făcând rugăciuni sincere ca, un om superior, cum sunteţi, să trăiţi fericit şi mare întru tot, aşa cum trebuie să fiţi.

Doamnei Denis,

Postdam, 13 Octombrie 1750

Iată-ne în singurătatea dela Postdam; au trecut serbările cu tot sgomotul lor; sufletul meu respiră uşurat. Mă simt foarte bine pe lângă un rege care nu ţine curte, nici sfaturi. E adevărat că Postdamul e locuit numai de custaţi şi căciuli de grenadiri dar, slavă Domnului, nu le văd. Lucrez liniştit în camera mea şi aud tobele. Nu mă duc nici la cina regală: prea sunt mulţi principi şi generali. Nu mă pot obişnui să stau mereu în faţa unui rege în ţinuta de gală şi să vorbesc în public.

Luăm însă gustarea de noapte împreună, singuri. E liniştită, mai veselă şi mai sănătoasă. In trei luni, cred că aş muri de supărare şi de stomac, dacă aş fi nevoit să mănânc în fiecare zi cu regele la masă, în tovărăşia altora.

Scurt şi cuprinzător, dragă copilă, sunt dat regelui Prusiei.

Deci m'am căsătorit. Fi-va o căsnicie fericită? Nu ştiu. Am trebuit să răspund: *da!* Era natural ca toată cochetăria de ani de zile să sfârşească printr'o căsătorie. Cum îmi bătea inima în faţa altarului? Cred că la iarnă voiu veni să-ţi povestesc pe larg şi poate te voiu lua cu mine. Nu mai mă gândesc la călătoria în Italia. Ţi-am sacrificat fără remuşcare şi pe Papă şi oraşul subpământean; ar fi trebuit să-ţi sacrific şi Postdamul. Cine ar fi zis acum şapte sau opt luni, când ne chinuiam împreună casa dela Paris că mă voiu muta la trei sute de leghi, în casa unui strein?

Şi ce fel de stăpân! Mi-a jurat că nu mă voiu căi; te-a înţeles foarte bine scumpă copilă; am făcut un contract pe care l'a semnat împreună cu mine, şi pe care ţi-l voiu trimite când vei veni să încasezi donaţia de patru mii de livre?

Mi-e teamă să nu faci ca d-na Rofenburg care a preferat mereu opera din Paris celei din Berlin. O, soartă, cum potriveşti tu lucrurile şi cum stăpâneşti pe bieţii oameni.

E caraghios că aceeaşi literaţi, cari doreau să mă gonească din Paris, acum un an, sunt contra plecării mele actuale şi o numesc dezertare. De sigur, sunt foarte supăraţi că le-a scăpat victima. Am făcut rău că te-am părăsit, sufletul mi-o spune în fiecare zi, mai mult decât crezi. dar am făcut bine că am scăpat de acei domni.

Te sărut cu iubire şi îndurerat.

Traducere de G. MARINESCU

1) Reşedinţa lui Voltaire
2) Reşedinţa prinlului Frederic
3) E vorba de o lucrare satirică a prinlului.

JULES RENARD

LECTURA

S'a mâncat repede, Eloi prevenind de altfel pe cei doi invitaţi ai săi, poetul Willem şi nevasta lui:

— Am înjghebat un prânz simplu, ca să n'am aerul că vreau să contez pe recunoştinţa stomacului dumneavoastră.

— Aşteptăm, zise Willem.

— Mărturisesc că sunt mişcată, adăogă Doamna Willem.

— O! făcu Eloi, ghicesc ce vreţi să spuneţi! Sunteţi prea drăguţi ca să fiţi sinceri.

— Vom spune adevărul, afirmă Willem. Suntem de aceeaş vârstă; nu încape nici o cruţare. Dacă piesa e proastă, cu atât mai rău!

— Nu exageraţi nici în rău, nici în bine, zise Eloi.

— Ascultăm.

Eloi nu se grăbeşte. Îşi dă silinţa să-şi prepare publicul. Ar vrea ca printr'o prefaţă scurtă şi meşteşugită, să-şi explice piesa înainte de a o citi. Ia mici precauţii banale:

— Ştiu la ce m'aştept asupra valorii acestui act. Va fi debutul meu. Un act pentru ridicarea cortinei. Natural, asta n'are nici o importanţă.

Apoi începe să vorbească despre altceva, şi cum poetul Willem răsfoieşte o carte, iar Doamna Willem îşi netezeşte părul în oglindă, ai crede că au uitat de lectură.

Cât despre prietena lui Eloi, ea nu zice nimic. Turburată, ca în preajma unui pericol de neînlăturat, serveşte cafeaua, iar micile ceşti rotunde ticlesc şi fumegă pe farfurioare.

Brusc, Eloi se decide:

— Aşezaţi-vă. Incep.

Doamna Willem se întreabă, dacă nu cumva i-ar fi mai bine într'un fotoliu decât pe scaun.

— Depărtaţi-vă puţin, zice Eloi, mă stingheriţi.

Poetul Willem îşi încrucişază picioarele, şi rezemat în cot, cu mâna la mustaţă, pe care o răsuceşte în continuu, cu faţa în umbră, închide ochii.

— Un ultim cuvânt, zice Doamna Willem. Sunt obligată să stau liniştită, sau îmi e permis, în timpul lecturei, să-mi comunic impresiile?

— Prefer tăcerea, răspunse Eloi.

Şi adăogă cu moliciune:

— Cel puţin, să nu fie prea mult zgomot.

— Am să tac. Incepeţi! zise Doamna Willem.

Prietena lui Eloi nu se mai vede. S'a ascuns după o mobilă, cu mâna pe inimă, de-abia mai putând să respire.

Eloi, priveşte pe Domnul şi Doamna Willem, le surâde leneş, lasă lumina lămpei mai jos, tuşeşte, şi cu o voce obosită, necunoscută, ca a unui copil care silabiseşte sau ca a celor cari ţin discursuri funebre, citeşte manuscrisul.

Citeşte întâi numele său de autor, adresa, titlul piesei, apoi numele personagiilor şi decorul. De pe acum pare grozav de obosit, cât pe-aci să cerşească o vorbă de încurajare.

Citeşte primele fraze, ca în mijlocul unor vrăjmaşi vicleni, târâgănindu-şi vocea dealungul rândurilor.

Apoi trage cu urechea împrejur.

A foşnit ceva. Doamna Willem s'a mişcat pe scaun şi-a suspinat. O silabă îi scapă de pe buze. Ce înţeles să aibă? Eloi, nu poate spera decât că-i favorabilă. Continuă să citească, dedublat, jumătate în manuscris, jumătate către cei de faţă. O nouă exclamaţie se desprinde de pe buzele doamnei Willem. Şi, de astă dată, aprobă, zicând:

— Aşa! aşa!

Deodată, Eloi, întărit, schimbă tonul. Accentuiază replicele, îşi dădu drumul la voce. Nu vrea să-i placă decât doamnei Willem, nu-i mai este frică, şi întors spre ea, citeşte, de astădată pentru ea, pentru această doamnă înţelegătoare şi plină de graţie. Şi ea, înmulţeşte dovezile că-i place. Lasă să-i sboare câte un „oh!" câte un „ah!" sau „e delicios! e desăvârşit!"

Fiecare cuvânt citit de Eloi, unul după altul, o impresionează, o face să exclame, o înflăcărează.

Dar celălalt, celălalte, poetul, judecătorul? ce crede? ce părere are?

Eloi se opreşte şi zice:

— Imi daţi voi să respir puţin şi să beau o ceaică de apă; mi s'a uscat gâtul.

Şi, din ochi, îl întreabă pe Willem.

Poetul, răsturnat, cu ochii închişi, îşi frământă mustaţa bătând măsura în aer cu piciorul.

Ai crede că doarme.

— Ei bine? zice Eloi.

— Scumpul meu Eloi, vorbi însfârşit Willem cu gravitate, sunt fericit că sunt poet, iar tu prozator. Astfel, aşi fi foarte încurcat. Insă tu scrii proză, iar eu versuri. Nu suntem deci rivali, şi fără să fiu gelos că am prilejul s'o spun, dă-mi voe să mă slujesc de un cuvânt prea mult întrebuinţat, încredinţându-te că ascult o capo-d'operă.

Tăcu. Eloi nu protestă, după cum se obicinueşte. Puse manuscrisul pe masă, fiindcă-i tremurau degetele. Prietena lui eşi din ascunzătoare şi se apropie cu paşi religioşi, sărutându-l pe frunte.

Toţi sunt însufleţiţi, trăiesc atât de intens, caşi când viaţa tuturor celorlalţi de-afară, ar fi fost aspirată aci.

Eloi reia caetul.

Citeşte până la sfârşit, cu siguranţă, cu o voce subpământeană şi pasionată. Se uită pe sine însu-şi, contopindu-se cu cei din piesă. Spune pe dinafară unele replici, şi nu încetează de a surâde cu recunoştinţă feţii luminoase a doamnei Willem. Ea ascultă cu pleoapele, cu gura, cu nările, de oare ce urechile prea îndepărtate nu-i mai slujesc la nimic. Şi ea îi pare lui Eloi, frumoasă, mai presus de expresia poetică obicinuită. El sfârşeşte, triumfal, ca şi cum ar fi ajuns sus, pe o culme, de unde vederea se întinde atât departe, încât vrei să te reculegi, cauti cuvintele si nu le mai găseşti.

Toţi s'au ridicat în picioare.

— Pipăie-mi mâinile, vezi ce asudate-mi sunt, zise doamna Willem. De mai multe ori, eram cât pe-aci să strig. Nu e bine, nici foarte bine. E frumos! Iată totul.

Poetul Willem se plimbă prin camera de lucru. E neliniştit şi vorbeşte fără să privească la nimeni.

— E mai mult decât talent. E aproape... E de o sută de ori mai superioară decât îmi închipuiam. Nu-l ştiam în stare să scrie un rând. Imi ziceam: „O să fie veselă, spirituală..." Nu bănuiam această calitate de emoţie copleşitoare. Şi afară de asta, citeşte admirabil. Un altul ar fi pus mai multă meşteşugire, acţiune, cabotinaj. El citeşte natural şi din tot sufletul. Aşteptăm un om!

— Un mare om! spuse doamna Willem

— Să trecem la critică, zise Eloi.

— Nu vreau să critic nimic, răspunse poetul Willem. Voi face numai, o rezervă. Şi par'că şovăiesc. Găsesc că titlul piesei tale e rău ales. E prea timid, prea meschin. L'aş vrea larg şi desfăşurat ca un steag. Le-ar închide astfel drumul viitorilor imitatori şi le-ar aduce invidia, dorinţa îndrăzneaţă de a reîncepe ceeace tu ai realizat definitiv. Dar se prea poate să mă înşel.

— Am să mai mă gândesc, spuse Eloi. Mulţumesc, mulţumesc. Cred că, odată prietenia făcută, am să accept şi restul. Am încredere. Cred că n'aveţi intenţia să mă amăgiţi. Nu mă simt de loc ridicol, şi vă mulţumesc din adâncul inimei unui om mulţumit, foarte mulţumit.

— Ar trebui să ne mai recitesti câteva pasagii, zise doamna Willem.

— Nu, răspunse Eloi; şi-ar pierde farmecul.

Nu se mai simte pe pământ. Pluteşte în aer, spre soare şi e totdeodată puţin melancolic, căci se gândeşte la viitor la clipele întunecate, după acestea de neuitat, fiindcă o capo-d'operă chiamă, cere o altă capo-d'operă, şi că nu se mai sfârşeşte niciodată.

— Cât sunt de mândră! îi spune prietena lui. Ce trebuie să fac ca să fiu demnă de un aşa maestru?

— Trebuie, mai întâiu, prostuţă mică şi scumpă, să nu mai plângi.

Tradusă de C. CRISTOBALD

* * *

Singurătate

(Paul Verlaine)

Amurgul cerne raze reci pe lac
Şi vântul mişcă nuferi solitari, —
Mari nuferi printre trestii ce'şi desfac
Lumina albă'n somn de ape mari.

Eu singur rătăcesc cu noaptea 'n mine
Pe drumul plâns de sălcii şi ascult
Foşnitul vag, al undelor suspine,
Ascult pierdut povestea mea de mult...

Şi-mi pare că prin ceaţa rară văd
Imagini dragi ce despletite plâng
Ca sălciile 'n ape... lişiţi şăd
Pe luciul alb şi murmur tainic strâng...

Dar noaptea îşi desface părul'n valuri
Umbrind şi nuferi şi adâncuri reci
Şi înzadar cutreer eu pe maluri,
Tu n'ai să vii, pe-aici n-ai să mai treci...

Const. Asiminei

* * *

Hélène Vacaresco

Grădinile

In seara verde-a toamnei, în pacea blândă-a firii,
Tu-mi pari, iubită ţară, cu fructul pârguit;
Şi mândre-acoperişuri sunt par'că trandafirii
Grădinilor în care podoabe-au răsărit...

Se sprijină oraşul de câmpul larg, sălbatic,
Pe care la răspântii simţi miros de porumb
Şi câte un sat se şterge departe, singuratic,
In zarea 'ntunecată de catifea şi plumb

Un preot în vestmântu-i de Asia se-arată,
Ca spiţele, dungi roşii el are pe potcap
Şi cum la fel cu dânsul e şi zarea roşcată,
Durerea unui soare îi scânteе pe cap

Culegătorii poartă prăjina lor uşoară
Cu căzile spre cramă pe umărul vânjos
Iar strugurii, cu miros de fragi şi scorţişoară
Vestesc depe-acum mustul şi vinul tămâios.

O, oră purpurie şi rodnică! Tu ora
Cea lacomă de sânge, de ce-mi suni în urechi
Când văd în juru-mi dorul de viaţă-al tuturora,
Ne'nduplecatul sirigăi al chinurilor vechi?

Trad. de IOAN CIORĂNESCU

Rabindranath Tagore

Bandi Mataram

(Chemarea patriei)

Păstor de popoare, Stăpân al ursitelor Indiei, în numele tău sfânt, se deşteaptă Pandjabul, Guzaratul, Sindhul, Bengalul, Ceylanul, Statele Mahrathe şi provinciile Dravidiene, Vinahe şi Himalae, Jamuna, Gangele şi valurile înalte ale Oceanului!

Pământurile şi apele, cerându-ţi binecuvântarea, cântă imnul biruinţii tale!

Victorie, O Dătător al tuturor bunurilor!
Victorie, stăpân al ursitelor Indiei.

Chemarea ta se'ntinde din loc în loc.
Brahmanii, Budhiştii şi Sikhi, Jainii şi Parşii, Creştinii şi Musulmanii, toţi se strâng ca să primească obştească chemare.

Ei, vin din Răsărit ca şi din Apus ca să împletească o cunună de dragoste în jurul tronului tău.

Victorie, O Pacificator de popoare!
Victorie, O Stăpân al ursitelor Indiei!

Drumurile istoriei sunt aspre, pe unde merg pelerinii ţinând urma roatelor carului tău, sfânt îndrumător!

Din adâncul întunericului şi al nopţii grija şi neliniştea ta s'au aplecat mereu asupra popoarelor asuprite!

Ca o mamă iubitoare, ai veghiat cu ochii neclintiţi, ne-ai apărat de spaime şi de vise grele!

Victorie, O Vindecător al tuturor suferinţelor, Victorie Stăpân al ursitelor Indiei!

Dar întunericul se risipeşte cu cea dintâi lumină a zilei pe colinele de răsărit. Păsările cântă, adierile aduc fiorii unei noui vieţi!

Patria care doarme şi deschide ochii la răsfrângerea purpurie a dragostei ea se apleacă şi fruntea ei atinge ţărâna la picioarele tale!

Mulţumire

Acei cari paşesc pe calea trufiei şi calcă'n picioare viaţa smerită; acei cari lasă pe iarba plăpândă urma picioarelor lor pătate de sânge; să se bucure şi să te slăvească Stăpâne, căci ziua de astăzi este ziua lor.

Dar eu îţi mulţumesc că m'ai aşezat printre desmoşteniţii cari sufer, cari duc povara împilătorilor, îşi ascund faţa şi îşi înnecă plânsul în întuneric. Căci fiecare bătae a suferinţei lor a palpitat în adâncul cel tainic al nopţii tale şi fiecare ocară a fost păstrată în marea ta tăcere.

Şi ziua de mâine este ziua lor.

O, Soare! înalţă-te peste inimile cari sângerează, ca ele să'nflorească în zorii dimineţii; iar torţele orgiilor trufaşe să se prefacă'n cenuşe!

trad. **George Ulieru**